

ONDOKUZ MAYIS
ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

SAMSUN
İLİM YAYMA VE EĞİTİM
VAKFI

HADİS'İN DÜNÜ- BUGÜNÜ VE GELECEĞİ SEMPOZYUMU

(14-15 EKİM 1993)

SAMSUN
1993

SÜNNETİN YERELLİĞİ VE EVRENSELLİĞİ

Doç. Dr. Nevzat Aşık

Hız. Peygamber kısa zamanda Tevhid akidesini yani tek Allah'a inancı, eşitlik, adalet duygularını, insanların gönüllerine yerleştirmiş; onları ahlaksızlıktan, kin, haset ve intikam duygularından, bencillikten, yoksulları sömürölmekten kurtarmış, aralarında, takva üstünlüğüne dayanan ilahi bir kardeşlik kurmuştur. Ve bütün bu evrensel prensipler, O'nun söz, fiil ve takrirlerinden oluşan sünneti içinde yer almıştır. Elbette O'nun sünneti içinde kendisinin beşer olması dolayısıyla zevklerinden, içinde bulunduğu çevre, iklim ve coğrafyadan kaynaklanan, mensubu bulunduğu milletin geleneklerine dayanan yerel diyebileceğimiz mahalli olanları vardır:

Yemek, içmek, herhangi bir yiyecekten hoşlanmak veya hoşlanmamak, saçını uzatmak ve ortadan ayırmak ve buna benzer davranışlar... Sünnetin tesbitine yönelik çalışmalarla bunların tamamı ortaya çıkarılabilir. Ancak esas olan, onun çağının ötesine taşan ve her devirde insanın her türlü mutluluk ve güvenliğini sağlayacak olan evrensel sünnetidir. Şimdi bu tebliğde önce sünnetin sahibi olan Hız. peygamber'in kısaca beşeri ve tabii yönü sonra da buna bağılı olarak yerel ve evrensel sünneti ile ilgili bilgi sunulmağı ve bazı tesbitler yapılmaya çalışılacaktır.

Hemen belirtelim ki peygamber bir insandır. Melek olmadığı gibi insanla melek arasında bir varlık da değildir. Eğer kendilerine peygamber olarak gönderildiğı toplum, melek olsa idi onun da melek bir peygamber olması gerekecekti.

Allah teala bu gerçeğı Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade buyuruyor:

"Ya Muhammed onlara söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten peygamber olarak bir melek gönderirdik." (1)

Kur'an-ı Kerim bu ayetle inkârcılara bir cevap veriyordu. Çünkü onlar peygamberlere iman etmemelerinin sebebi olarak onların kendileri gibi birer insan olmasını gösteriyorlar, Hız. Peygamberin de insan üstü bir varlık olması gerekeceğini sanıyorlardı. Dolayısıyla kendileri gibi bir insan olmasındaki hikmeti kavrayamıyorlar, iddia ve isteklerini şöyle sürdürüyorlardı:

" ... Bu ne biçim peygamber ki (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşiyor! Ona kendisi ile birlikte uyarıcı olarak bir melek indirilmeli değilmiydi? Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya içinden yiyip (meşekkatsizce geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalı değil miydi?" (2)

İnsanlar tarafından örnek alınabilmesi için O'nun (S.a.v.) beşer bir elçi olması gerekiyordu. Ancak diğerlerinden farkı vahye mazhar olması idi. Allah Teala Hz. peygambere bu hususu insanlara bizzat bildirmesini emrediyordu:

" Deki: Ben yalnızca sizin gibi bir beşerim. Şu varki bana ilâhınızın, sadece bir ilâh olduğu vahyolunur..." (3)

Resulullah da İslam Dini'ne yeni yeni girmeye başlayan bu insanların kendisini yanlış tanımamalarını, doğru ve sağlıklı biçimde tanımlarını temin için daima gayret göstermiştir:

Kendisinin kul gibi oturan, kalkan, yiyen, içen, evlenen, aile kuran, çocuk sahibi olan bir insan olduğunu; Hristiyanlar'ın Meryem oğlu İsa'ya yaptıkları gibi kendisine ulûhiyet ^{atfetmemelerini}, üzerinde bulunduğu çizginin üzerine çıkarılmamasını her fırsatta tekrar etmiştir.

Böylece O, cahiliye döneminin putperestliğinden yeni yeni kurtulmağa çalışan bu insanların şimdi de bir merdumperestlik durumuna düşmesinden endişe ediyor, tevhid inancının bu yeni müminlerin gönüllerine yerleşmesi için gereken titizliği gösteriyor ve gerekli önlemleri alıyordu.

Allah, Hz. peygamber'in şahsında insanları bazı görevlerle mükellef tutmuştur. Önce mükellef olan kendisidir. Her bakımdan ümmetine örnek olduğu için (33 Ahzab 21) her hangi bir özürlü olmadıkça, emrettiği bütün görevleri önce kendisi uygulamaya mecburdur. İşlemediği bir amelle ümmetini mükellef tutamaz.(4)

Bilgisi sınırlıdır. Bunun içindir ki hakkında vahiy olmadığı, yani Allah bildirmediği takdirde gaybı bilemez.,

"Deki: Ben size Allah'ın hazineleri yanımdadır demiyorum. Gaybı da bilmem; size ben bir meleğim de demiyorum. Ben bana vahyolunan Kur'an'dan başkasına uymam. Deki: Körle gören bir olur mu? Siz hiç düşünmezsiniz." (5)

" Deki : Ben, Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir

Fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı.." (6)

Allah'ın dilemesine bağlamadıkça, inşallah demedikçe, hiçbir şey için "Bunu yarın yaparım" deme. Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı an ve: "Umarım Rabbim beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir." de. (7)

Deki: ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilemem. Ben sadece vahyedilene uyarım ve ben apaçık bir uyarıcıyım.(8)

Bu konuda olmak üzere, hakemliğine baş vuran biri davacı diğeri davalı olan kişilerden hangisinin haklı, hangisinin haksız olduğunu bilemeyeceğini açıklama ihtiyacı duymuştur. Ümmü Şeleme'nin rivayetine göre Resulullah, kendisine muhakeme edilmek üzere gelen ve evinin kapısı önünde tartışan iki kişiye çıkararak şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz ben de bir beşerim. Siz bana hükme bağlamak için bir davayı getiriyorsunuz. Belki biriniz diğerinden daha güzel konuşabilir ve iddiasını daha iyi savunabilir. Ben de bu işittiklerime bakarak haklı zannederek haksız olduğu halde onun lehine hükmederim. bu şekilde kimin lehine hükmetmişsem, bu ateşten bir kordur. İster alır, ister terkeder. Sorumluluk kendisine aittir. (9)

Ancak gayba ait bildikleri vahye dayanır (10)

Resulullah'ın diğer insanlar gibi gücü de sınırlıdır. Hiç kimseye zarar veya fayda veremez, zorla doğru yola iletmez. Bu gerçeği bütün insanlara olduğu gibi açıklamasını bizzat AllahTealâ önemle kendisine emretmiştir. (11)

Görevi sadece tebliğdir, açıklamaktır. (12)

Hz. Peygamber'in bazı içtihad ve görüşlerinde düşmüş olduğu hataları vahyle tashih edilmiştir:

1) Resulullah, Bedir'de esir alınan müşriklere nasıl davranacağı konusunu sahabeye danıştı, ileri gelenlerden bazıları bütün esirlerin öldürülmesini ve aileler arasında kını bertaraf etmek için, her esirin kendisine en yakın akrabası tarafından katledilmesini istiyorlardı. Fakat Hz. Peygamber, bu tavsiyeyi kabul etmedi ve belli bir fidye karşılığında onları

bırakmayı teklif eden Hz. Ebu Bekir'in fikrine iştirak etti. (13)

Bunun üzerine Enfâl sûresinin şu ayetleri nazil oldu:

"Yer yüzünde ağır basıncaya (küfrün belini kırıncaya) kadar, hiç bir peygambere esirleri bulunması yanaşmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, halbuki Allah sizin için ahireti istiyor. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir."

"Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldığınız fideden ötürü size mutlaka büyük bir azap dokunurdu." (14)

2) Resulullah Kureyş'in ileri gelenlerinden bazılarını dini tebliğ etmeye çalışırken, Abdullah İbn Ümmi Mektûm içeriye girdi ve Hz. Peygamber'den kendisine bir şeyler öğretmesini istedi. Resulullah zaten müslüman olan Sahabiye ilgi göstermedi. İbn Ümmi Mektûm sözünü bir kaç defa tekrar edince Resulullah'ın canı sıkıldı, yüzünü ekşitti ve öteye çevirdi. Bu ileri gelen müşrikler için eline geçirdiği fırsatı değerlendirmeğe çalışıyordu. İbn Ümmi Mektûm bu duruma üzüldü ve gönlü incindi. Allah Teala da peygamberinin bu davranışını tasvib etmedi ve "Abese" sûresini inzâl ederek bu surenin ilk ayetleriyle O'nu eleştirdi." (15)

Bundan sonra Abdullah İbn Ümmi Mektûm'un her yanına gelişinde Resûlullah ona "Ey hakkında Rabbimin beni itab ettiği zat merhaba!" buyurur ve ceketini altına koyardı. (16)

3) Resullullah Tebuk seferi'ne çıkarken münafıklar gelerek yalandan özür beyan ettiler, savaşa çıkmak istemediler. Resulullah da gönülsüz savaşa çıkanlardan zaten hayır gelmeyeceğini bildiği için onlara izin verdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Tevbe sûresinin 42. ve 43. ayetleri ile O'nu eleştirdi ve ikaz etti:

" Eğer yakın bir dünya malı ve kolay bir yolculuk olsaydı o münafıklar mutlaka sana uyup peşinden gelirlerdi. Fakat meşekkatli yol onlara uzak geldi. Gerçi onlar,"gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık" diye kendilerini helak edercesine Allah'a yemin edecekler. Halbuki Allah onların mutlaka yalancı olduklarını biliyor.

" Allah seni affetti. Fakat doğru söyleyenler sana iyice belli olup, sen yalancıları bilinceye kadar onlara niçin izin verdin?" (17)

4) Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber amcası Ebu Talip için

yemin ederek Allah'tan mağrifet dilemek istemiş, bunun üzerine Allah kendisini "(kafir olarak ölüp) cehennem ehli olduktan sonra akraba dahi olsalar, (Allah'a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır, ne de inananlara." (18) ayeti ile tenkit ve ikaz etmiştir.(19)

Resulullah'ın bir insan olması hasebiyle unuttuğu da oldu: Bir gün sahabilere kıldırıldığı bir namazda yanıldı, selam verince bir sahabi O'na : " Namaz hakkında, bir vahiy mi geldi? Ya Resulallah!" diye sordu. Hz. Peygamber:" Neden sordun deyince?", O:" ya Resullah şöyle şöyle kıldırдын da ondan" dedi. bunun üzerine O, teşehhüd vaziyetini almak üzere iki bacağına kıvrıdı ve kibleye karşı yönelip iki secde ettikten sonra selam verdi, sonra yüzünü cemeate doğru çevirip şöyle buyurdu:" Namaz hakkında yeniden vahiy gelmiş olsaydı, muhakkak size evvelce haber verirdim. Fakat ben de nihayet sizin gibi bir beşerim. Sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Bir şeyi unuttuğum zaman bana hatırlatınız" (20) Hiç bir peygamberin tebliğle görevli olduğu bir şeyi gizleme ya da unutmalarının söz konusu olamayacağı bilinen bir husustur. (21)

Resulullah'ın nadir de olsa bir beşer olarak bu ve benzer olaylardaki unutmama, bazı dünyevi olaylarla ilgili olarak verdiği hüküm ve kararlardaki hatalarını O'nun örnekliliği açısından değerlendirmek herhalde daha isabetli olacaktır. Çünkü kendileri de bu konuya işaret buyurmuşlardır. (22)

Hz. Peygamber'in sünnetinin yerelliği söz konusu olunca O'nun içinde bulunduğu ve yaşadığı toplum, fizik ve coğrafya şartlarının da göz önünde bulundurulması gerekir. O'nun giyim, kuşam, yeme, içme, yatma, kalkma, yürüme, binme, oturma ve buna benzer ihtiyaçları ile özel zevklerinin içinde yaşadığı ortam ve şartlardan uzak olmasının düşünülemeyeceği daima göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu konuda bazı örnekler verelim:

Resulullah tirit yemeğini seviyor. En sevdiği yemeğin tirit, en sevdiği hanımın Aişe olduğunu söylüyor. (23) Şimdi bu her müslümanın tirit yemeğini seveceği anlamına gelmez. Eğer bu yemek bu gün bizim yerel yemeklerimiz arasında varsa peygamber (s.a.s) bu yemeği severek yiyormuş diye düşünerek yememizde de bir sakınca yoktur. Hatta efendimizi hatırlattığı için güzel bir şey de olur.

Yine Hz. Peygamber sabahları aç karnına Medinede yetişen ve iyi cins bir hurma çeşidi olan acve hurması yemenin bazı hastalıklara iyi geleceğini ifade buyurmuştur. Bu kendilerinin bu hurma hakkında dua buyur-

masından dolayı teberrük bakımındandır yoksa bunun yapısındaki özellikler bakımından değildir. (24)

Tirit yemeğini seven Resulullah Hz. Meymûne'nin evinde kendisine ikram edilen keleri yemez. Bunun haram olup olmadığı sorulunca da, haram olmadığını, ancak kendi yöresinde bulunmadığı için bundan hoşlanmadığını ifade buyurur. Olayı bize anlatan Halid İbn Velid Hz. Peygamber'in gözü önünde keleri önüne çekerek yer. (25)

Hz. Peygamber (s.a.s) örfünde olmadığı ve yemeğe alışmadığı için keler etini yememiştir.

Hz. Aişe'nin rivayet ettiği: " Çörek otu ölüm hariç her derde şifadır." hadisi de öyledir. Buhari bu hadisi "el- Habbetü's-sevdâ" başlığı ile açtığı bir babında rivayet etmiştir. (26)

Çörek otunun bugün dahi tıp ilmince tespit edilen bazı faydaları vardır. Ama ölümden başka her derde deva olduğu mutlak değildir, mecazdır. (27)

Hz. Peygamber dünya ve sağlık ile ilgili bu son iki hadisi vahye dayanarak değil de deneyimine dayanarak söylemişlerdir. Bu bakımdan bu iki tavsiyeden gerektiğinde faydalanılabilir, faydalanılmalıdır da. Ama hastalıkların tedavi şekli bundan ibaret değildir. Her hastalık için modern tıbbın tedavi şekilleri ihmal edilmemelidir.

Şimdi bir başka konuya geçelim. Allah ve Resulu kullar için, müminler için daima kolaylığı istemiştir. Onların gücünün yetmeyeceği bir görevi, bir emri onlara yüklemezler. Resulullah (s.a.s) kolaylaştırmayı ve müjdelemeyi, "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz" (28) hadisleri ile prensip haline getirmişlerdir. bu ölçüyü ve anlayışı sahabiler arasına yerleştirmesi de kolay olmamıştır.

Hz. Aişe'nin rivayetine göre Hz. Peygamber küçük abdestini bozdu. Hz. Ömer elinde su dolu bir ibrikle duruyordu. Resulullah : " Ya ömer bu nedir?" diye sordu. Ömer İbnü'l- Hattab:" Su, abdest alırsınız diye getirdim Ya Resulullah!" dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Hz. Ömer'e dönerek: "Ben her tuvaletten sonra abdest almakla emrolunmadım. Eğer ben böyle yapacak olursam bu ümmetime sünnet olur." buyurdu. (29)

Öyle anlaşılıyor ki Allah elçisi ümmetine gücünün dışında bir ibadet şeklinin sünnet olmasını istememiştir. Şimdi Hz. Peygamber'in arzu ettiği

halde sünnet olur endişesi ile devamlı olarak uygulamadığı bir ibadet tarzını yani sürekli abdestli olmayı dindarlığın yegane ölçülerinden biri imiş gibi göstermek O'nun sünnetinin ruhuna aykırıdır.

Tekrar belirtelim ki Hz. Peygamber bazı ibadetleri yapmak istediği halde ümmetine de sünnet olur endişesi ile terk etmiştir. (30)

Sakal bırakmak da öyle. İslamdan önce Resulullah'ın içinde bulunduğu toplumda herkes sakallı idi. Sakalı olmayan kimse yoktu. İslam geldikten sonra Hz. Peygamber sakala dokunmadı bırakmayı teşvik etti. Üzerinde bazı rötüşler yaptı. Yani sakal bırakmayı ilk ihdas eden, emreden kendileri değil. O sadece sahabenin inanmayanlara benzememelerini sağlamak için ağaran saç ve sakallarını boyamalarını emretmiştir. Bir kısım sahabe bu emre uyarken, Ali İbn Ebi Talib, Übey İbn Ka'b, Enes İbn Malik gibi bazıları uymamışlardır. Çünkü bu sonuncular, Resulullah'ın bu emrini bir tavsiye olarak kabul etmişlerdir. (31)

Bunun içindir ki sakal bir kısım alimlerce adet ve zevâid sünnetlerden kabul edilmiştir. Esas sünnet olan onun düzgün ve temiz tutulmasıdır. (32)

O devirde su bulunmadığı zamanlar temiz taşla ve toprakla taharetlenmiş ve bunlarla tahâretlenilmesi tavsiye edilmiştir. Su bulunduğu zaman bunlara gerek yoktur. Esas ve sünnet olan temizliktir, su ile taharetlenmektir. Taş ile tahâretlenmenin sünnet olduğunu iddia etmek sünnetin ruhuna aykırıdır, terstir.

Hac mevsiminde bazı müslümanlar her tavaf bitiminden sonra şöyle sağ taraflarına yaslanıp bir müddet dinleniyorlar. Sonra kalkıyor, ya tekrar tavaf yapıyor veya otellerine istirahata çekiliyorlar. Bu şekilde hareket edenlerin sayısı gittikçe artıyor. Çünkü her biri inançlarına göre bu peygamber sünnetini etrafındakilere tebliğ ediyor, yayıyor. Resulullah (s.a.s.) bir tavaf bitiminde yorulmuş ve yan yatarak bir müddet istirahat buyurmuş ise bunun sürekli olarak yapılmasının sünnet olduğunu iddia etmek mümkün değildir.

Hz. Peygamber'in bir beşer olarak, içinde bulunduğu şartlara göre uyguladığı davranışları sahabe zamanında da yanlışlıkla bazıları tarafından sünnet olarak algılanmış ve bazıları tarafından bu yanlışlık düzeltilmiştir. (33)

Hz. Ebu bekir, Hz. Ömer ve Abdullah İbn Ömer'in sünnet olduğunu

zannederek uyguladıkları bir hareket tarzı Hz. Aişe tarafından eleştirilmiştir. (34) Bunları çoğaltmak mümkündür. Bu konularda Hz. Aişe'nin rolü çok büyük olmuştur. (35) Sünnetin sahibi ve hayata geçirilişi konusundaki canlı uygulayıcısı olan Hz. Peygamber evrensel bir kişiliğe, sahiptir. Bir peygamberin evrenselliği söz konusu olunca, O'nun gönderildiği ve kendilerine karşı tebliğ görevini yürüttüğü ümmetin sınırının ne olduğu öncelikle gündeme gelmesi gereken bir husustur. Kur'an-ı Kerim'de de gayet açıktır ki gönderilen bütün peygamberler belli zaman diliminde belli bir mekandaki sınırlı insanlara gönderildiği halde Hz. Peygamber kıyamete kadar gelip geçecek bütün insanlığa, bütün alemlere son ve yegâne resul ve nebi olarak gönderilmiştir. Geçmiş peygamberleri kabul ve tasdik etmeyi iman esaslarından kabul eder. Tebliğ ettiği inanç esasları öncekilerinkinden farklı değildir, aynı tevhid akidesidir. Kendisine inzal edilen Kur'an-ı Kerim insanın her türlü yapısına uygun, her mekan ve zamanda ihtiyaç, problem ve beklentilerini karşılayabilecek ana prensipleri ihtiva eden ilahi bir kitaptır.

Aslında sünnetin evrenselliği konusu ana hatlarıyla gözden geçirilirken, her defasında bunun Resulullah'ın evrensel bir kişilik ve aksiyonunu aksettireceği dikkatden uzak tutulmamalıdır.

Sünnetin evrenselliği incelenirken ilk önce göz önünde bulundurulması gereken husus insan konusudur. Sünnetin insan kişiliği ve haklarına bakış açısı nedir? Çeşitli coğrafyalarda yaşayan çeşitli ırk ve renklere sahip olan insanları nasıl değerlendiriyor?

Hz. Peygamber ve sünnet insana büyük bir değer vermiş ve onun can, mal, din, akıl, ırz gibi her türlü güvenini sağlayıcı tedbirleri almıştır.

Bir insanın hayatı her şeyden daha değerlidir. Hiç bir kimseye ona kıyma, onu öldürme hak ve salahiyeti verilmemiştir. En sade insanın değeri Kâbe'nin değerinden daha fazladır. Hatta bu kıyas bile kabul etmez. Bir insanı haksız yere öldürmek bütün insanları öldürmek; bir insanı kurtarmak ona hayat vermek bütün insanlara hayat vermek demektir.(36)

Normal ölçüler içinde insan onurunu zedelememek şartıyla şakalaşmak caiz, ama onu korkutmak için şakadan da olsa silah çekmek yasaktır. (37)

Hiçbir kimseye canına kıyma , kendi kendini öldürme yani intihar salâhiyeti de verilmemiştir. Haramdır büyük günahlardandır. (38)

Sünnet prensiplerine göre savaş istenmez, can güvenliğini sağlamak için mecbur kalınırsa baş vurulur. Ama had tecavüz edilmez. Savaşta dikkat edilmesi gereken hususlar daima tekrar edilmiş ve sahâbiler uyarılmıştır. (39)

Can güvenliği müslüman olsun olmasın herkes için geçerlidir. Hz. Peygamber başta kendileri örnek olarak beraber yaşadıkları gayr-i müslimlere karşı ister hristiyan ister yahudi olsun saygı, eşitlik, adalet, din ve vicdan hürriyeti prensiplerini hiçbir zaman gözardı etmemiş ve etrafındaki sahabilerden de bunu istemiştir. Şimdi sünnetten bazı çizgilerle bunu örnekleyelim:

Bir gün Resulullah arkadaşları sahâbilerle beraber oturuyorken önlerinden bir cenaze geçti. Allah Resulü cenazeye saygı için ayağa kalktı. Sahâbiler: "Ya Resulullah! o bir yahudi ölüsüdür." diyerek kendisini ikaz edince O şöyle buyurdu : " O bir insan değil mi?" (40)

Hz. Peygamberin gayr-i müslim de olsa bir insanın dirisi bir tarafa ölüsüne dahi göstermiş olduğu bu saygıdan sonra şimdi de bir münafığa karşı tutum ve davranışını sergileyelim:

Abdullah İbn Ubey İbn Selûl Medine'de münafıkların reisi idi. Uhud Savaşın'da Hz. Peygamberin saflarında iken, harbin en kritik ve şiddetli zamanında ordunun üçte birini kandırarak geri götürdü. İhanet etti. "Ey ensar! muhacirlere ekme vermeyiniz ki Resulullah'ın etrafından dağılsınlar diyen o idi. Efendimizin sevgili eşi Hz. Aişe'ye yapılan iftira olayının baş tezgahlayıcısı da o idi. Kur'an-ı Kerim ifk denilen bu olaydan bahsederken, "...İçlerinden ele başılık yapana ise büyük bir azap vardır" (41) ayeti ile bu münafığa işâret ediyordu.

İşte bu adam öldüğü zaman oğlu Abdullah'ın ricâsı üzerine Resûlullah ona kefenlenmek üzere gömleğini verdi ve cenaze namazını kıldırdı. (42) Hatta bu yüzden Allah Teala tarafından ikaz buyuruldu. (43)

O'nun (s.a.s) Mekke Fethi sırasında, kendisini bu şehirden zorla çıkararak Medine'ye hicrete zorlayan müşriklere karşı tutumu, iyi davranışı, hiç birine karşı kin ve intikam duyguları ile eziyet etmek bir yana hiç kimsenin burnunun kanamasına bile fırsat vermemesi, üzerinde dikkatle durulmaya değer evrensel davranışlardır.

Resulullah'ın ve sünnetin evrensel prensiplerini göz önüne sermek ve bu konuda kesin bilgi vermek için O'nun (s.a.s.) Necran keşiş ve hris-

tiyanlarına hitâben yazdığı bir mektubu, yine Necran hristiyanları ile yaptığı bir andlaşması ve nihâyet Sina rahipleri ile bütün hristiyanlara verilmiş bir berâtının maddelerini gözden geçirmek yeterli olacaktır. Necran'lı hristiyan din adamları (piskoposlar) ile hristiyan halka hitaben gönderdiği mektup şöyledir:

"Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla!

Resulullah Muhammed'den piskopos Ebu'l- Haris'e, Necran'ın diğer piskoposlarına, onların papazlarına, onları takip edenlerle birlikte aynı zamanda rahiplere:

Ne olursa olsun, az olsun çok olsun ellerinde ne bulunduruyorlarsa kiliseleri ve manastırları kendilerine aittir. Allah'ın ve Resûlü'nün zimmeti onlar üzerinedir. Hiç bir piskopos, piskoposluk vazifesini gördüğü yerden, hiç bir rahip kendi manastırından ve hiç bir papaz kendi kilisesinden alınıp bir başka yere gönderilmeyecektir. Onların ne hak ve hukuku ve ne de alışageldikleri hiçbir şey (örf ve adet) bir değişikliğe tabi tutulacaktır. Onlar şamimiyetle hareket edip, üzerlerine düşen görevleri hakkıyla yerine getirdikleri müddetçe, Allah'ın ve Resûlü'nün zimmeti bunlar üzerine olacaktır. Onlar ne bir zulme uğrayacaklar ve ne de kendileri başkalarına zulmedeceklerdir." (44)

Necran'lı hristiyanlarla yapılan sulh andlaşmasının metni ise şöyledir:

" Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

.....

Onların mallarına, canlarına, dini hayat ve tatbikatlarına, hazır bulunanlarına bulunmayanlarına, ailelerine, mabetlerine ve az olsun çok olsun onların mülkiyetinde bulunan herşeye şamil olmak üzere, Allah'ın himayesi ve Resûlullah Muhammed'in zimmeti Necran'lılar ve onlara bağlı etraf-takiler üzerine bir haktır. Hiçbir piskopos kendi dinî vazife mahalli dışına, hiçbir papaz kendi papazlık vazifesini gördüğü kilisenin dışına, hiçbir rahip içinde yaşadığı manastırın dışında başka bir yere alınıp gönderilmeyecektir. Almış oldukları ödünçlerde hiçbir faiz söz konusu olmayacaktır. Bu itaat ediş ve tabi oluşlarından önce cahiliyet zamanındaki kan davaları kaldırılmıştır. Onlar ne toplanıp bir araya getirilecekler ve ne de kendileri öşür vergisine tabi tutulacaklardır. Onların toprakları üzerine hiçbir askeri birlik ayak basmayacaktır. Onlardan herhangi biri alacağına

talep ettiğinde onlar arasında bir eşitlik kurulacaktır. Onlar ne zulüm edecekler ve ne de kendileri zulme uğrayacaklardır. Şayet onlar arasında herhangi biri gelecekte faizli muâmelelere girecek olursa, benim himâyemin (zimmetimin) dışında tutulacaktır, onlar arasında hiç kimse bir başkasının işlediği suç ve yaptığı haksızlıktan sorumlu tutulmayacaktır.

Bu duruma göre Allah'ın himayesi ve Resulullah Muhammed'in zimmeti, Allah'ın bütün kuvvet ve kudretini göstereceği güne kadar olmak üzere ve Necranlılar da hiçbir hata ve haksızlık işlemeksizin, üzerlerine düşen görevleri lâyıkıyla yerine getirmeleri ve hiçbir zulümde bulunmaksızın iyi hal ve tutum göstermeleri şartıyla, bu yazıda gösterilen hususlar göz önünde bulundurulacaktır." (45)

Sina rahipleri ile bütün hıristiyanlara verilmiş bir beraatın maddeleri de şöyledir:

1- Her kim bu andlaşmanın hükümlerine karşı gelirse, Allah'ın sözüne karşı gelmiş sayılır ve her kim olursa olsun lânete müstehak olur.

2- Rahiplerden her hangi birisi seyahat ederek bir dağ, tepe, köy, deniz veya çölde ve yahutta manastır, kilise veya mabette yerleşirse himaye olunacak, kendisine her türlü kolaylık gösterilecek; malı ve canı korunacaktır.

3- Bunlardan herhangi bir sebeple vergi veya cizye alınmayacak, böyle bir şey vermeye mecbur edilmeyeceklerdir.

4- Bunların hâkimleri ve vâilileri değiştirilmeyecek, bu memurlar memuriyetlerinden atılmayacaklardır.

5- Seyahat esnasında bunlar hiçbir tecâvüze uğramıyacaklardır.

6- Bunlar, kendilerine ait kiliselerden çıkarılmayacaktır.

7- Bunların hâkimleri, vâilileri, zâhidleri, müridleri dahi herhangi bir vergiye tâbi olmayacaklardır.

8- Bu andlaşmaya aykırı davrananlar Allah'ın emrine karşı gelmiş sayılırlar.

9- Dağ başlarında münzevî hayatı sürenler vergi ve aşara tabi değildirler.

10- Mahsul bereketli olduğu takdirde halk bunlara bir pay

ayırmalıdır.

11- Harp zamanlarında bunlar oturdukları yerlerden çıkarılmayacaklar, savaşa katılmaya zorlanmayacaklar ve kendilerinden hiçbir şey istenilmeyecektir.

(Bu maddeler rahiplerle ilgili herşeyi aldığı gibi, aşağıdaki maddeler de bütün hıristiyanlara ait hususları açıklamaktadır.)

12- Mukîm olan hıristiyanlarla bunlardan ticaret yapanlar ve servet sahibi olanlar vergi öderler.

13- Hristiyanlardan vergiden başka bir şey alınmaz.

14- Şayet bir hıristiyan kadın bir müslümanla evlenecek olursa kocası onun kiliseye gidip inancına göre ibadet etmesine engel olmayacaktır.

15- Hristiyanlar kiliselerini tamir etmekten men olunmayacaklardır.

16- Bu şartlara uymayanlar Allah'ın emirlerine karşı gelmiş sayılırlar.

17- Bunların aleyhinde hiç kimse silah taşımayacak, bilakis müslümanlar onları müdâfaa edeceklerdir.

18- Müslümanlar bu andlaşmanın hükümlerine devamlı olarak uya-
caklardır.

Bu andlaşmaya ashâb-ı güzîn şâhit olarak imzalarını koymuşlardır.
(46)

Bu arada Resûlullah'ın Veda Hutbesi'nde bütün müslümanlara ve insanlığa sunduğu evrensel prensiplerini dünyanın bugün içinde bulunduğu durumu da dikkate alarak yeniden gözden geçirmek, yorumlamak ve değerlendirmek gerekecektir. Prof. M. Tayyib Okiç "Peygamberimiz ve insan hakları konusunda kaleme aldığı makalesinde Hz. Peygamberin 14 asır önce gayr-i Müslimler yâni ehl-i kitaba tanıdığı insan haklarının bunca asır sonra onlar tarafından müslümanlara tanınıp tanınmadığının bir mukayesesini yaparak kaydettiği son cümleleri, bugün dahi dünyanın bir çok yerlerinde müslümanların sırf müslüman oldukları için kendilerine revâ görülen işkence ve zulmü de dile getirmesi bakımından aşağıya aynen alalım.

" Görüyoruz ki bu seviyeye ancak aradan 14 küsur asır kadar uzun bir zaman geçtikten sonra erişilmiştir. Bu yazılı haklar bir çok ahvalde sadece kanun ve yasaların satırlarında kalmakta, uygulamada kendini hissettirmemektedir. Buna dâir misaller oldukça kabarıktır. Gayr-i müslim idareleri altında yaşayan müslümanların durumları, islam idareleri altında yaşayan Hristiyan ve Yahudilerin durumları ile karşılaştırılırsa, durumun müslümanların aleyhinde olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu vesîle ile Hristiyan ve Yahudilere 14 küsur asır evvel evrensel insan haklarını bizzat tanıyan Hz. Peygamberin kendi dinine mensup olanların dünyanın çeşitli yerlerinde bugünkü durumlarını hatırlamak bir hayli ibret vericidir. (47)

Sonuç olarak denilebilirki Hz. Peygamberin sünneti denilince ikide bir gündeme saç, sakal,tahâretlenme,giyim, kuşam, yeme, içme, vs. gibi O'nun (s.a.v) tamamen insan olmasından, ülkesinin gelenek ve göreneklerinden kaynaklanan davranışları, hareketleri gelmemelidir, getirilmemelidir. Bunlar bir müslümanı bağlayıcı nitelikler taşımaz. Bunlarla ve bunlara ayrılan tartışmalarla Resulullah'ın gerçek kişilik ve sünnetleri engellenmemelidir.

O'nun sünnetinin hukuk ve mantığının temelinde insan unsuru, onun gelişmesi,yetişmesi, ihtiyaç ve problemlerinin çâreleri vardır. Tevhid inancı, şirkten arınmışlık, eşitlik, adalet, takvaya dayanan üstünlük; ah-laksızlığa, zulme, yoksulların sömürülmesine, kan davalarına intikam duygularına, bencillige kavmiyetçilik ve asabiyete karşı duruş; ilmin, irfanın ahlakın, yardımlaşmanın, diğergamlık ve buna benzer müsbet ve insan için hayırlı ve olumlu olan davranışların yanında olmak vardır. Gerçek sünneti öğrenme ve öğretme, yaşama ve yaşatma durumunda olanların, bugün bu evrensel sünneti, yapılan çalışmalara daha yenilerini katarak gündeme getirmeleri en önemli dileğimizdir.

Saygılarımla.

Doç. Dr. Nevzat ÂŞIK

DİPNOTLAR

- 1- 17 İsrâ 95.
- 2- 24 Furkan 7,8.
- 3- 41 Fussilet 6; 18 Kehf 110.
- 4- 29 Ankebut 45; 9 Tevbe 73; 66 Tahrim 9.
- 5- 6 En'am 50.
- 6- 7 A'raf 188.
- 7- 18 Kehf 23,24.
- 8- 46 Ahkaf 90.
- 9- Buhari, 93 Ahkam 20,29,31 (VIII, 112, 116,117), Bu konuda ayrıncı bakınız. Kadi 'iyad, eş-Şifa bi tarifi Hukukil-Mustafa, Tahkik: M.Emin Kara Ali, Usame erRifâ'i ve diğerleri , Dımeşk trs., II,420 vd.
- 10- 11 Hud 49,72 Cinn 26.
- 11- 5 Maide 41; 7 A'raf 188; 10, Yunus 49; 28 Kasas 56,72 Cinn 21.
- 12- 5 Maide 67,99.
- 13- Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, Çev: S.Tuğ, İstanbul 1990/1411, I, 226.
- 14- 8 Enfal 67,68.
- 15- 80 Abese 1-10; İbn Kesir, Tefsir, Beyrut 1966/1385, VII, 211 vd.
- 16- Tecrid-i Sarih Tercemesi, II, 580; H.B. Çantay, K.H. ve M.K. III,1146
- 17- 9 Tevbe 42,43.
- 18- 9 Tevbe 113; Ayrıca bkz. 28 Kasas 56.
- 19- Buhari, 23 Cenaiz 81 (II, 98) Tecrid... IV, 533; Hadiye Şerif el-Umeri, İcdihadu'r-rasul. Beyrut 1984/1404, s. 116-118.
- 20- Buhâri, 8 Salât 31 (I, 104); Müslim,5 Mesâcid 19 (I, 400 nr. 572); Nesai 12 Sehv 26 (III, 32-33) ; Tecrid, II, 341-345; ayrıca bkz. eş Şifa, II, 316 vdd.
- 21- Bkz. 5 Maide 67; Tecrid..., II 344 dipnot 1,2.
- 22- Malik İbn Enes, el Muvatta' nşr. M. Fuad Abdalbaki, Kâhire 1951/1370, 4 Sehv 1 (I, 100 nr.2) İnnî leensâ ev Ünessâ liesünne.
- 23- Müslim,44, Fedâilü's- Sahâbe 13 (IV, 1895 nr.2446); Tirmizi, IX,394 nr. 3881.
- 24- Tecrid, XI, 393-394.
- 25-Buhâri,72 Zebâih 33 (VI,231-232) ; Müslim,34 Sayd 7 (III, 1543-4 nr. 1946)
- 26- Buhâri, 76 Tıb 7 (VIII,13)

- 27- Tecrid, XII,78-79.
- 28- İbn Hanbel, Müsned,I,239,283,365;IV,399,412,417; Buhari,56 Cihad 164 (III,26),64 Meğazi 60 (V,108) 78 Edeb 80 (VII,101-102), 93 AHKÂM 22 (VIII,114); Müslim, 32 Cihad ve's-Siyer 3(III, 1358 nr. 1732),
- 29- Müsned VI, 95; Ebû Davud, 1 Tahara 22 (I,38); İbn Mace, 1 Tahara 20 (I,118 nr. 327)
- 30- Bkz. İbn Hanbel, Müsned, VI,223; Buhârî, 30 Savm 49 (II, 242-243); Müslim 13 Sıyâm 11 (II, 775-6 nr. 1104,1105);
- 31- H. karaman, Günlük Hayatımızda Haramlar Helaller, İst. 1982, s. 53-54 (F. Bari'den naklen)
- 32- Bkz. Muhammed Ebu Zehra, İslâm Hukuku metodolojisi, Ankara 1979 Çev: A.K. Şener, s. 101.
- 33- Ebu Davud, 5 Menâsik 87 (II, 513 nr. 2008)
- 34- Müslim, 15 Hac 59 (II, 951 nr. 1311/339-340); Ebu Davud, 5 Menâsik 87 nr. 2008.
- 35- Bkz. N. Âşık, Hz. Aişe'nin Hadisçiliği, İzmir 1987, s. 39-67
- 36- 5 Maide 32
- 37- Buhârî, 92 Fiten 7 (VIII/90)
- 38- 4 Nisa 29,30
- 39- Bkz. Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamber'in Savaşları, Çev. S. Tuğ, İstanbul 1981, s. 258-261.
- 40- Buhârî, 23 Cenâiz 50 (II, 107-108); Müslim, 11 Cenâiz 24 (II, 661 nr. 961) Konuyla ilgili sahabe yorumları için bkz. N. Âşık, Hz. Peygamber ve İtidal, İzmir 1987,s.8-9
- 41- 24 Nur 11
- 42- Buhârî, 23 Cenâiz 23 (II,97); Müslim, 44 Fedâilü's-Sahâbe 2 (IV, 1865 nr. 2400)
- 43- Bkz. 9 Tevbe 80,84.
- 44- M. Hamidullah, a.g.e., I,623-624
- 45- M. Hamidullah, a.g.e., I, 622-623
- 46- John Devanport, Hz. Muhammed ve Kur'an-ı Kerim, Çev. Ömer Rıza, İstanbul 1926/1345,s. 146-147. Bu konuda ayrıca bkz. M. Tayyib Okiç, Peygamberimiz ve İnsan Hakları, Diyanet Derg. Özel Sayı, 1970, s. 29-36.
- 47- M. Tayyib Okiç, a.g.m. s. 36.